

Харьковская областная универсальная научная библиотека

**Чернобыль:
трагедия, подвиг, память**

(материалы ко Дню библиографии)

Харьков ХОУНБ 2016

78.3

Ч 49

Чернобыль: трагедия, подвиг, память : (материалы ко Дню библиографии) / Харьков. обл. универс. науч. б-ка ; сост. Л.А.Сашкова. – Харьков : ХОУНБ, 2016. – 35 с.

Пособие содержит методические и библиографические материалы, посвященные годовщине Чернобыльской трагедии.

Издание предназначено библиотечным работникам публичных библиотек, занимающихся массовой, библиографической, краеведческой работой.

Составитель

Л.А.Сашкова

Редактор

Е.Н.Травина

Предисловие

Со дня самой большой в истории человечества техногенной катастрофы прошло 30 лет. Ежегодно этой теме посвящаются различные мероприятия библиотек. И эта тема будет на повестке дня всегда, постоянно востребована нынешними и грядущими поколениями читателей.

В данном пособии вниманию библиотекарей представлены следующие разделы:

- День Чернобыльской трагедии
- Библиографический список литературы:

Чернобыль: как это было

Последствия и уроки Чернобыля: радиация, жизнь, здоровье

Зона отчуждения

Чернобыль в лицах

Увековеченная память

Общественное движение чернобыльцев

Тема Чернобыля в литературе и искусстве

Поиск литературы о Чернобыльской катастрофе в справочно-библиографическом аппарате библиотеки: консультация

- Приложение 1. Аварія на Чорнобильській АЕС
- Приложение 2. Зірка «полин» над Україною

День Чернобыльской трагедии

*«Мы стали чернобыльской лабораторией, «черными ящиками»,
которые несут информацию для последующих поколений.
На сегодняшний день Чернобыль так и остался не понят».*

С.Алексиевич

В 1986 году Чернобыльская катастрофа вывала у многих своего рода «антропологический шок» наглядно продемонстрировав, какую угрозу человеческой жизни таят в себе современные технологии.

Для огромного числа людей Чернобыль имеет отношение не к прошлому, а непосредственно к настоящему. Сотни тысяч утратили родину в результате катастрофы на реакторе, их дома уничтожены и погребены под землей. На сегодняшний день примерно пять миллионов человек проживают на территориях, где уровень загрязнения цезием-137 составляет более 1 Кюри/км², находясь в постоянной опасности для здоровья своего и своих детей. Около 800 000 ликвидаторов, рисковавших своими жизнями во время тушения пожара на реакторе и минимизации последствий катастрофы, не могут вычеркнуть Чернобыль из своей памяти.

Реальные масштабы становятся понятны лишь тогда, когда знакомишься с историями жизни людей и пытаешься понять, какое влияние оказал взрыв на реакторе на их жизнь и какие потери им пришлось перенести.

О ликвидаторах в основном вспоминают в дни годовщин Чернобыльской катастрофы. При этом активную позицию занимают объединения ликвидаторов-чернобыльцев, созданные после 1990 года в большинстве постсоветских стран. Во многих городах появились памятники в честь умерших ликвидаторов, их именами были названы улицы. День 14 декабря 1986 года, когда состоялась официальная приемка саркофага, в Украине стал официальным днем ликвидатора.

2016 год объявлен в Украине годом чествования памяти ликвидаторов аварии на ЧАЭС.

Бібліографічний список літератури

В пропонуваному списку матеріал розташований в зворотній хронологічній послідовності, згрупуваний за тематичними рубриками. В нього включені книги, статті з періодичної друку, електронних ресурсів за 1989–2016 рр.

Чернобыль: как это было

Нам горе люте миром перебути,
Нам поховати зло в бетон і бронь.
І – не забути! – доки світ і люди,
Синів землі, що відвели вогонь.

Б.Олійник

Ковальчук А. «На горі горить реактор, під горою оре трактор» : до 30-х роковин Чорнобиль. катастрофи [Електронний ресурс] / А.Ковальчук // Слово Просвіти. – 2016. – 21-27 квіт. (№ 16). – С. 1, 6. – Режим доступу: <http://slovoprosvity.org/2016/04/21/nagori-gorit-reaktor-pid-goroyu-ore-traktor/>

О великих чудесах в Чернобыле до и после аварии : свидетельства настоятеля Чернобыльского Свято-Ильинского храма о. Николая Якушина / записала В.Серикова // Мир. – 2016. – 6 мая (№ 17-18). – С. 8-9 : фот.

Сидоренко Т. Не могу забыть той репортаж... Постскриптум 30-літньої давності [Електронний ресурс] : [ст. письменника, журналіста про поїздку до Чорнобиля через три місяця після аварії] / Т.Сидоренко // Слово Просвіти. – 2016. – 21-27 квіт. (№ 16). – С. 6. – Режим доступу: <http://slovoprosvity.org/2016/04/21/nemozhu-zabuti-toj-reportazh/>

Чепурко В. Как прятали правду о Чернобыле: Непосредственный участник трагических событий, ветеран МВД Александр Наумов, хранит около 2000 документов, где отражена правда, которую долгое время прятали от людей [Електронний ресурс] / В.Чепурко // КП в Україні. – 2016. – 21-28 апр. – С. 7. – Режим доступу: <http://kp.ua/journal/pdf/archive/2016/april/21/>

Чернобыль. 30 лет спустя : очевидцы и ликвидаторы аварии на ЧАЭС вспоминают страшную весну 1986 года [Электронный ресурс] / подгот. Е.Марченко // Аргументы и факты. – 2016. – 20-26 апр. (№ 16). – С. 2-3. – Режим доступа: http://www.aif.ua/society/people/chemobyl_30 лет_spustya_очевидцы_аварии_vspominayut_strashnuyu_vesnu_1986-go

Григорук І. Насправді на ЧАЕС було дві аварії : [9 верес. 1982 р. сталася аварія на 1-му енергоблоці ЧАЕС. Правда про трагедії очима героя Чорнобиля В.О.Корнийчука] / І.Григорук // Охорона праці. – 2015. – № 4. – С. 58-60.

В'ятрович В.М. Чернобыль : курс на катастрофу / В.М.В'ятрович // Історія з грифом «Секретно». Таємне упр. минулого з архівів КДБ. – Львів, 2013. – С. 266-271.

Дзьобак В. В істини є проста мова : як отримують інформацію про найбільшу техноген. катастрофу ХХ ст. [Електронний ресурс] / В.Дзьобак // Уряд. кур'єр. – 2013. – 12 квіт. – С. 10. – Режим доступу: <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/v-istini-ye-prosta-mova/>

Гусєв О.П. 25 років віч-на-віч з «Чернобилем» : докум.-публіцист. твір / О.П.Гусєв. – Київ : Золоті Ворота, 2011. – 623 с.

Плахута В. Початковий етап ліквідації Чернобыльської катастрофи / В.Плахута // Наук. зап. Терноп. Нац. пед. ун-ту. ім. В.Гнатюка. Історія. – 2011. – Вип. 2. – С. 96-99.

Шпак В. Цей фронт називався «Чернобыль» : правда про найбільшу техногенну катастрофу потрібна насамперед усім нам [Електронний ресурс] / В.Шпак // Уряд. кур'єр. – 2011. – 14 груд. – С. 1, 5. – Режим доступу: <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/cej-front-nazivavsya-chornobil/>

Чернобыль неизвестные подробности катастрофы / авт.-сост. Н.Н.Непомнящий. – Москва : Вече, 2006. - 252 с. – (История на устах).

Огородников Б. Быль и боль Чернобыля : [обзор мемуарной литературы участников и свидетелей аварии на

ЧАЭС] / Б.Огородников // Мир библиографии. – 2002. – № 4. – С. 48-55.

Последствия и уроки Чернобыля: радиация, жизнь, здоровье

Про додаткові заходи щодо перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему та відродження територій, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи : указ Президента України 13 квіт. 2016 р. № 141 // Уряд. кур'єр. – 2016. – 19 квіт. – С. 12.

Про внесення змін до Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» : закон, 21 квіт. 2016 р. № 1339 // Уряд. кур'єр. – 2016. – 28 трав. – С. 4.

Портал Чернобыльской АЭС [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ic-chernobyl.kiev.ua/>

Валеро К. «Життя після Чернобыля» [Електронний ресурс] : [бесіда з ісп. фотожурналісткою К.Валеро про переосмислення Чорнобил. трагедії світового масштабу / записала Н.Пушкарук] // День. – 2016. – 25-26 берез. – С. 30. – Режим доступу: <http://day.kyiv.ua/uk/article/media/zhyttya-pislya-chornobilya>

Грамоткин И. «Поражение на Чернобыльской АЭС закончилось, дальше будем только побеждать» [Электронный ресурс] : [беседа с ген. дир. ЧАЭС И.Грамоткиным о прошлом, сегодняшнем и завтрашнем дне ЧАЭС / записал О.Кильницький] // Зеркало недели. – 2016. – 22 апр. (№ 15). – С. 8 : фот. – Режим доступа: http://gazeta.zn.ua/energy_market/generalnyy-direktor-chaes-igor-gramotkin-porazhenie-na-chernobylskoy-aes-zakonchilos-d

Кірюхін Е. Відлуння Чернобыля [Електронний ресурс] / Е.Кірюхін, М.Кірюхіна // Слово Просвіти. – 2016. – 21-27 квіт. (№ 16). – С. 6. – Режим доступу: <http://slovoprosvity.org/2016/04/21/vidlunnya-chornobilya/>

Княжанський В. Наскільки надійне «Укриття»? : Що сьогодні відбувається на Чорнобильській АЕС [Електронний ресурс] / В.Княжанський // День. – 2016. – 22-23 квіт. – С. 16-17. –

Режим доступу: <http://day.kyiv.ua/uk/article/tema-dnya-cuspilstvo/naskilky-nadiyne-ukryttya>

Мацегора К. Безпека – справа колективна : Міжнар. організації сприятимуть Україні в подоланні дефіциту 105 мільйонів євро на зведення нового об'єкта «Укриття» [Електронний ресурс] / К.Мацегора // Уряд. кур'єр. – 2016. – 27 квіт. – С. 2. – Режим доступу: <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/bezpeka-sprava-kolektivna/>

Нова маршрутна карта Чорнобиля : Україна продовжує співпрацю з урядом Німеччини щодо будівництва на Чорнобильській АЕС // Пенсійн. кур'єр. – 2016. – 25 берез. – С. 1.

Об'єкт «Укриття»: 30 років після аварії : монографія / В.О.Краснов [та ін.]; Нац. акад. наук України, Ін-т проблем безпеки атом. електростанції. – Чорнобиль : Ін-т проблем безпеки АЕС, 2016. – 510 с. – (из електрон. каталога Харьков. гос. науч. б-ки им. В.Короленко).

Токаревський В. «Треба змінити ставлення до атомної енергетики, щоб не допустити в країні другого Чорнобиля» [Електронний ресурс] : [бесіда з дир. ін-ту проблем Чорнобиля В.Токаревським / записав С.Прокопчук] // Уряд. кур'єр. – 2016. – 29 квіт. – С. 1, 5. – Режим доступу: <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/volodimir-tokarevskij-treba-zminiti-stavlennya-do-/>

Щербак Ю. «30 років Чорнобиля: уроки для людства» (наслідки Чорнобил. катастрофи для України і світу: пошкодження, забруднення, здоров'я населення, політичні аспекти) [Електронний ресурс] : [виступ на міжнар. форумі «Уроки Чорнобиля – для ядерної безпеки світу»] / Ю.Щербак // Слово Просвіти. – 2016. – 28 квіт. – 4 трав. (№ 17). – С. 2. – Режим доступу: <http://slovoprosvity.org/2016/05/05/30-rokiv-chornobilya-uroki-dlya-lyudstva/>

Добровольський А.В. Чернобыль: здесь только миг между прошлым и будущим : лекция на заданную тему / А.В.Добровольский. – Симферополь : АРИАЛ, 2013. – 280 с.

Токаревський В. Чорнобильська зона : статус-кво, що влаштовує всіх [Електронний ресурс] : [бесіда з дир. ін-ту Чорнобиля В.Токаревським про сьогодення Чорнобил. зони / записав С.Прокопчук] // Уряд кур'єр. – 2013. – 26 квіт. – С. 8-9. – Режим доступу: <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/chornobilska-zona-status-kvo-sho-vlashtovuye-vsih/>

Вендланд А.В. Повернення до Чорнобиля. Від національної трагедії до предмета інноваційних дисциплін в історіографії не тільки України / А.В.Вендланд // Україна модерна. – 2011. – Чис. 18. – С. 151-185. – Бібліогр.: 85 назв.

Кіндеревич А. Всесвіт, Земля і люди : [про проблеми ЧАЕС: особлива думка] / А.Кіндеревич // Слово Просвіти. – 2011. – 7-13 квіт. (№14). – С. 7, 9.

Стегний А. Четверть века после Чернобыля : опыт социолог. наблюдения / А.Стегний // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2011. – № 3. – С. 113-137.

Чепіжко В. Уроки Чорнобиля змінили глобальну енергетичну філософію : атомна енергетика має розвиватися, але під жорстким світовим контролем / В.Чепіжко // Уряд. кур'єр. – 2011. – 22 квіт. – С. 4.

Біль і тривоги Чорнобиля / [ред. М.Сорока; фот. В.Говорука та ін.; упоряд. Ю.Сафонов]. – Київ : Київ. правда, 2006. – 287 с.

Стоматологические аспекты последствий Чернобыльской аварии / В.Ф.Куценяк и др. – Харьков : Прапор, 2005. – 271 с.

Огородников Б. Радиоактивные аэрозоли объекта «Укрытие» 1986–2006 гг. : монография / Б.Огородников, Э.Пазухин, Н.Ключников; НАН Украины, Ин-т проблем безопасности атом. электростанции. – Чернобыль, 2005. – 456 с. – Библиогр.: с. 404-432 (455 назв.)

Долін В.В. Самоочищення природного середовища після Чорнобильської катастрофи / В.В.Долін, І.М.Бондаренко, О.О.Орлов. – Київ : Наук. думка, 2004. – 221 с.

Зона отчуждения

Зоря полинове горить
 І осяває в дооколі
 Порожні села, ниви голі,
 Бур'ян, що з вітром гомонить.
 Печаль і пустка - на віки.
 Мов сльози, роси сребріють.
 І страшно, хижо, дико виють
 В безлюдній Прип'яті вовки.

М.Луків

ЧАЭС. Зона отчуждения [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://chernobil.info/>

Десятерик Д. Прип'ять [Електронний ресурс] : [киянин М.Камиш – письменник, нелегал. дослідник Зони відчуження про дебют. роман «Оформляндія, або прогулянка в Зону»] / Д.Десятерик // День. – 2016. – 22-23 квіт. – С. 22-23 : фот. – Режим доступа: <http://day.kyiv.ua/uk/article/podorozhi/pryuyat>

Шестопапов В. Зона отчуждения или притяжения? [Электронный ресурс] : О некоторых перспективах и рисках Чернобыльской зоны отчуждения / В.Шестопапов // Зеркало недели. – 2016. – 26 марта-1 апр. (№ 11). – С. 12. – Режим доступа: <http://gazeta.zn.ua/ECOLOGY/zona-otchuzhdeniya-ili-prityazheniya-о-некоторых-перспектив-и-рисках-чернобыльской-зоны-отчуждения-.html>

Бітнер О. Зона відчуження : перезавантаження [Електронний ресурс] / О.Бітнер // Уряд. кур'єр. – 2011. – 7 квіт. – С. 10. – Режим доступа: <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/zona-vidchuzhennya-perezavantazhennya/>

Проблеми Чорнобильської зони відчуження : наук.-техн. зб. Вип. 7 / М-во України з питань надзвич. ситуації та у справах захисту населення від наслідків Чорнобил. катастрофи. – Київ, 2001. – 240 с.

Седова Я. Отчужденцы / Я.Седова // Фокус. – 2011. – № 16. – С. 48-50.

Чернобыль в лицах

Чернобыль & Чернобыляне [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://chernobylpeople.ucoz.ua/>

ДСП «Чернобыльська АЕС» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://chnpp.gov.ua/uk/>

Слід Чорнобиля у житті Близнюківщини. Участь близнюківців у війні в Афганістані // Волков М. Нарис з історії Близнюківщини / М.Волков. – Х., 2015. – С. 109-110.

Чернобыльская трагедия : [ольховатцы – участники ликвидации аварии] // Добрица В. Родной мой край / В.Добрица. – Харьков, 2014. – С. 109-111.

Литвиненко К. Прощел огонь, воду и Чернобыль : [о почет. пожарнике А.В.Ткачеве] / К.Литвиненко // Время. – 2014. – 29 янв. – С. 8.

Лисак О.І. Чорнобыльські рани : [історія медицини Харківщини. Спогади лікаря-кардіолога О.Лисака / підготувала Н.Немировська] // Мед. газ. – 2011. – 15 груд. (№ 23). – С. 7.

Юнге-Вейтруп П. Утраченные места. Сломанные судьбы : фотоальбом / П.Юнге-Вейтруп, А.Зам. – Дортмунд : Харьков : Фактор-друк, [201 -]. – 120 с.

Січнева І. Смертельне спецзавдання : [про харк. пожежних-курсантів, що гасили вогонь Чорнобиля] / І.Січнева // Слобід. край. – 2009. – 6 трав. – С. 13.

Три погляди на людину, закохану в життя : [про ліквідатора О.П.Мусієнка] // Мандрика В. Барвінківські передзвони / В.Мандрика. – ВБ «Балдрук», 2009. – С. 110-114.

Випробування : [1985–1986 рр.] // Юхно І. Край мій Краснокутський / І.Юхно. – Б.м., 2004. – С. 188-190.

Матвиенко П. Чернобыльская весна была как никогда ранней...: [о поэте В.Г.Болотове, ликвидаторе аварии] / П.Матвиенко // Харків'яни. – 2002. – № 17. – С. 1, 4.

Кузница огнеборцев / П.П.Клюс, В.Г.Полух, В.П.Пустомельник. – Х.: Фолио, 1998. – 216 с.

Ломакин В.А. Город Пивденное : [участие жителей города в ликвидации последствий аварии на ЧАЭС] / В.А.Ломакин. – Б.м., 1993. – С. 212-213.

Увековеченная память

Вороненко Г. Пам'ятник – від слова пам'ять : [13 жовт. 2015 р. в с. Мурафа Краснокут. р-ну відбувся урочист. мітинг-реквієм, присвяч. відкриттю меморіалу ліквідаторам наслідків Чорноб. трагедії] / Г.Вороненко // Промінь. – 2015. – 22 жовт. – С. 1 : 3 фот.

Григоренко К. В Ізюмі офіційно відкрили пам'ятник чорнобильцям / К.Григоренко // Обрії Ізюмщини. – 2015. – 28 серп.

Малежик К. У пам'ять про героїв-ліквідаторів : [у с. Коробочкине Чугуїв. р-ну встановили пам'ятний знак чорнобильцям] / К.Малежик, С.Мякушко // Слобід. край. – 2015. – 17 груд.

Косяк А. Открытие мемориала : [в Казачей Лопани открыт мемориал. комплекс ликвидаторам и воинам-интернационалистам] / А.Косяк // Слово ветерана. – 2009. – 30 мая.

Коровяковская О. «Звездой полынь» опаленным посвящается : [о памятниках, увековечивающих подвиг ликвидаторов последствий аварии на ЧАЭС] / О.Коровяковская // Проспект Правды. – 2007. – Апр. (№ 25-26).

Боровик Е. Благодаря вам – мы есть! : [25 апр. в микрорайоне Сев. Салтовка-3 состоялось открытие памятника «Героям-чернобыльцам»] / Е.Боровик // Слобода. – 2006. – 28 апр. – С. 1.

Осадчий А. Пам'ятник чорнобильцям у Барвінковому / А.Осадчий // Слово ветерана. – 2004. – 22 мая (№ 41).

Чернова Н. Музей увічнив героїв: [У шк. N 68 Комінтерн. р-ну відкрито перший в обл. центрі музей «Чорнобил. дзвони»] / Н.Чернова // Слобід. край. – 2004. – 24 квіт.

Гаркавцева Т.С. Сверхившим подвиг : [памятник харьковчанам – героям Чернобыля. Автор – скульптор С.И.Ястребов] / Т.Гаркавцева // Харьков. пожар. вестн. – 2002. – 26 апр. – С. 4.

Холманская Л. Пам'ятник постраждалим від аварії на ЧАЕС : [відкрито на алеї Слави у парку Артема] / Л.Холманская // Вечер. Харьков. – 2002. – 26 апр.

Корсунский В. Памятный знак в Молодежном парке / В.Корсунский // Время. – 1999. – 24 апр.

Гончарова С. Отметим День города : [открытие монумента-мемориала в память о погибших и пострадавших от Черноб. трагедии и при исполнении интерн. долга в Афганистане. г. Чугуев] / С.Гончарова // Красная звезда. – 1997. – 12 авг.

Тарасова Л. «Я не уйду, я вновь вернусь росой, цветами» : [в Чугуеве открыт памятник ликвидаторам Чернобыльской аварии и воинам-интернационалистам] / Л.Тарасова // Вечер. Харьков. – 1997. – 14 авг.

Тараненко М. З журбою пам'ять поєдналась : [у парку «Зелений гай» Орджонікідзев. р-ну Харкова відкрито пам'ят. знак жертвам Чорнобил. лиха] / М.Тараненко // Слобід. край. – 1996. – 27 квіт.

Общественное движение чернобыльцев

Харьковская областная организация Всеукраинской общественной организации инвалидов «Союз Чернобыль» Чернобыльцы Харьковщины [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [http:// www.chernobyl.kh.ua/](http://www.chernobyl.kh.ua/)

Кадомская Е. Харьковчане первыми диагностировали облучение чернобыльцев : [Харьк. обл. орг. ВОО «Союз Чернобыль Украины» празднует 25-летие] / Е.Кадомская, Д.Зеленская // Вечер. Харьков. – 2013. – 3 авг. – С. 5.

Симоненко А. Чернобыль: юбилей общественного движения : [6 авг. 1988 г. харьковчане первыми в мире создали обществ. об-ние чернобыльцев, сейчас – «Союз Чернобыль Украины»] / А.Симоненко // Харьков. известия. – 2013. – 6 авг. – С. 2.

Терещенко К. Спасіння рятівників: як харків'яни першими у світі об'єднали чорнобильців : [громад. орг. чорнобильців «Союз Чернобыль України» відзначає 25-річчя (засновано 6 серп. 1988 р.)] / К.Терещенко // Слобід. край. – 2013. – 6 серп. – С. 4.

Павленко А. Мужність їх не мала прецеденту : [про В.Алтухова – голову ради ветеранів громад. орг. «Пожежники і рятувальники Чернобыля»] / А.Павленко // Слобід. край. – 2011. – 13 груд. – С. 6.

Тема Чернобыля в литературе и искусстве

Видео, документальные и художественные фильмы о Чернобыле [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://chernobyltv.net/video.php>

Аккерман Г. Чи можна «перевиховати» Росію? [Електронний ресурс]: [бесіда з фр. письменницею Г.Аккерман, яка представила свою нову кн. «Перетнути Чернобыль» / записав Р.Гривінський] // День. – 2016. – 22-23 квіт. – С. 30-31. – Режим доступу: <http://day.kyiv.ua/uk/article/media/chy-mozhna-perevyhovaty-rosiyu>

Бурдак І.Г. Біль та сльози чорнобильців : романи / Іван Бурдак. – Київ : Фенікс, 2016. – 627 с. – (Із електрон. каталога Харьков. гос. научн. б-ки им. Короленко).

Красніченко Є. Він бачив! : [нова кн. письменника та громад. і політ. діяча В.Шовкошитного «Я бачив» включає розповіді безпосередніх учасників ліквідації аварії на ЧАЕС] / Є.Красніченко // Культура і життя. – 2016. – 22-28 квіт. (№ 16). – С. 5.

Овсійчук В. Із Богородичних ікон : [укр. іконописець Микола Бедняк в 1992 р. створив ікону «Чернобыльська Богоматір»] / В.Овсійчук // Культура і життя. – 2016. – 22-28 квіт. (№ 16). – С. 15.

Соколова С. Життя у згаслому кратері : [філософські світліни Ю.Костіна про реалії Чорнобильської зони] / С.Соколова // Культура і життя. – 2016. – 22-28 квіт. (№ 16). – С.4-5.

Алексиевич С.А. Цинковые мальчики: Чернобыльская молитва / С.А.Алексиевич. – М. : Эксмо-пресс, 2001. – 447 с.

Драч І. Чорнобильська мадонна : поема / І.Драч. – Харків : Ранок, 2001. – 50 с.

Фантом : сб. док. и худож. произведений. – М., 1989. – 231 с.

Чернобыль в произведениях харьковских авторов

Чернобыль : [цикл стихотворений] // Болотов В. Всегда глазами нараспашку / В.Болотов. – Харьков, 2002. – Т. 1. – С. 39-68.

Беда

Пришла беда на Украину,
Жестокой правдою пришла.
И атомом ударив в спину,
Что содрогнулась вся страна.
Погибли люди, защищая
От огненного шара жизнь.
Так вот она какая злая –
Недомысленная мысль.
Мир содрогнулся весь эфиром,
Гудит на разных языках
Не над Чернобылем – над
миром
Повис радиационный страх.
Как это страшно: жить без веры,
Без веры завтрашнего дня.
Еще подобные примеры
Не знала никогда Земля.
Чернобыль! Горькой полосой
Идешь ты над моей страной,

Несметной силою людскою
Ты прикрываешь мир собой.
Ни дня, ни часа, ни минуты
Тебе на отдых не дано,
И днем, и ночью бьются люди.
Творят великое добро.
Простые, добрые ребята,
Они здесь потому, что надо:
Чернобыль – совесть их и честь.
Да! Цель одна у всех народов:
Беду от мира отвести.
Да! Цель одна: сберечь
Природу,
Чтобы садам опять цвести.
Не ради славы, ради жизни
Вступают в ежедневный бой
Солдаты Матери-Отчизны,
Прикрыв от нас беду собой.

Опять под дагу строятся программы,
 Телеканалы нас уводят в биль,
 И в сотни раз сильнее плачут мамы,
 И память гнет в чернобыльскую пыль.
 Нам обещают, нам вручают что-то!
 Нам говорят о мужестве слова.
 Я понимаю их: у них – работа,
 А как болит чертовски голова!
 Героями нас водят по апрелям,
 Нам аплодирует спасенный нами мир,

А после нас разводят по постелям
 В усталую задумчивость квартир.
 Как мы легки на взлеты и на спады.
 Как мы могли на свете все уметь?
 Я так люблю, когда поют солдаты,
 Но так давно не хочется нам петь.
 «Зальготили» нас цифрами в отчете,
 Позолотили руку серебром,
 А нас ведь девяносто было в роте,
 Но сорок пять уже под бугорком. . .

Чорнобильський реквієм // Верховень В. Лелече колесо :
 поезії / В.Верховень. – Харків, 1990. – С. 65.

Чорним болем – в серці України,
 вітром полиновим – понад світом.
 Цезій, стронцій... непомітно гинем...
 Альфа, бета... І собою світим...

АЭС // Волжинский В. Полистаем книгу жизни /
 В.Волжинский. – Харьков, [199-]. – С. 63-64.

Гарманов А. Блок : [сб. стихотворений, посвященный
 ликвидаторам аварии на ЧАЭС] / А.Гарманов. – Харьков, 2013. – 230 с.

Не сломать беде героя

Взлетела слава в небеса
 После чернобыльского боя,
 Народ увидел чудеса
 В делах чернобыльца-героя.
 Героем стал простой пожарный.
 Рабочий, пахарь и солдат.
 На этот подвиг архиважный
 Страна им выдала мандат.
 Мандат на право быть убитым,
 Мандат на право быть живым,

Но не право быть забытым
 И не на право быть чужим.
 В борьбе, в бою ребят косило
 Во имя жизни на земле,
 Жаль, что равнодушие губило
 Вне поля, на ковре.
 Но не сломать беде героя,
 За ним народ и небеса.
 Страна вернет на поле боя
 И возродятся – чудеса!

Земной поклон – чернобыльцам!

На аллее Славы памятник стоит
Чернобыльцам и жертвам катастрофы.
Навек запомнил монолит,
Как мир спасали от «голгофы».
Запомнил он, как супер-друг,
А вне ЧАЭС смертельный атом,
Взорвал себя и все вокруг,
И стал врагом и катом.
Любая грань расскажет сразу,
И лучше, чем оратор,
О том, как бил «заразу»
Отважный ликвидатор.
Ударит колокол, живые будут знать.
Что спасла чернобыльская рать,
Что ликвидаторы – спасатели от Бога,
Поскольку смерть прогнали от порога.
Друзья! Дань памяти – святой Закон,
Почет и Слава генералам и бойцам.
За мужество, нормальный фон
Земной поклон – Чернобыльцам.
Поклон всем тем, кто воспитал
И на борьбу отдал.
Перед тобой – отец, вдова и мать,
Склоняет голову чернобыльская рать.
Поклонимся пожарным, офицерам, рядовым,
Героям мертвым и живым.
Поскольку жизнь у всех одна.
Чернобыльцам поклонится страна.
Созвучны битвы разных лет,
Но плагиата в этом нет.
Отцы за мир прошли войну,
Потомки – атом и чуму.
История чернобыльцам за всенародный подвиг, в поле,
Где побежден был атомный буран,
На память о героической доле,
Поставит памятник-курган!

Дума про Чорнобиль // Глущенко К. Сповідь серця : [вірші, проза] / К.Глущенко. – Слов'янськ, 2008. – С. 79.

Чорнобиль, Чорнобиль... // Глущенко К. Сповідь серця : [вірші, проза] / К.Глущенко. – Слов'янськ, 2008. – С. 29.

Чорнобиль // Гостева З. Слово про слово : зб. віршів та новел / З.Гостева. – Харків, 2003. – С. 28-29.

Ні! Ми вас не забудем ніколи, ніколи,
Тож не треба звикати до замкнених рук...
Ці слова – не вимовні плачами в костюлі.
Вип'ють очі... І змовкни, віддалений згук!
Мов страждання душі – не пооране поле.
Пісня зливи, на жаль, переможна над ним...
Наче грізним вулканом знялося раптове,
Пройнялося незвіданим болем глухим.
Жаху племін розкутий в лазурі Подолу
Голосами вітрів, наче з траурних нот.
Чорним вороном ранок... Знряддями – болість.
Тінь жахлива із прірви жахливих темнот.
Сум. Спустошення. Хмари пращорного склепу.
Відгук смерті й плачу в попелищах землі.
Бруд померлих ґрунтів нам нагадує пекло.
Ні, не люди, не люди вже всі мудреці!...
Відчахнулось життя. Марні, марнії свята.
Зло отруйне у небі стріляє у ціль.
Чорним вороном сніг. Упродовж – чорні грати.
Перелічено смертних кризь жах і кризь пил...

Черная былль / Деревянченко В. На грани : [зб. стихов и песен] / В.Деревянченко. – Харьков, 1997. – С. 61-62.

Телетайпная лента – как траурный креп,
Здесь в сполохах – страшный блок, братский склеп.
Задыхаясь от дыма, висит вертолет,
И пилот от преисподней глаза отведет.
Черная былль, черная.

Нагая, облученная.
Здесь зона запрещенная,
Пожаром закопченная.
Мертвый город лежит, цепенея во тьме,
Только крысы жиреют, себе на уме.
Возвратились к домам, что надгробьям стоят,
Грабят, тащат, пока в небе ангелы спят.
Черная быль, черная,
Наглеет, обреченная,
Тупая, развращенная,
И совесть – тоже черная.
Шли вдоль моря ребята, злой ветер утих.
Черноморские пляжи? Да только для них.
Оборванец духовный, с дипломом врача,
Побежал от детей, закричав:
- Чернобыль!!! –
Черная быль, черная,
Теперь она ученая,
Холеная, лощеная,
Навечно обличенная.
Нет земли, леса, неба, как в пустыне – воды,
Лишь машины хоронят обломки беды,
И сверкают антенны на крышах кабин.
Нет внутри никого, каждый воин – один.
Черная быль, черная,
С любовью утонченная,
никем не защищенная.
А невидимый враг заточил острие,
Кто-то пустит стрелу, кто-то примет ее,
Кто-то телом сгорит, свою душу любя,
Кто-то – прочь от души и спасает себя.
Черная быль, черная,
Со смертью обрученная,
Ограда золоченая
Да память рассеченная.

На цвинтарі машин під Чорнобилем // Науменко В. Вік пелюстки : поезії / В.Науменко. – Харків, 1989. – С. 13-14.

Зона отчуждения // Омельченко В. Український пейзаж : (роман-есе) / В.Омельченко. – Харьков, 2004. – С.11-29.

Еще толком не знал, что такое Чернобыль. Я пытался представить, что же именно там случилось, в этом за несколько дней ставшим известным всему миру маленьком украинском городке. Пытался представить эту злодейскую штуку – радиацию, ее страшное, ее чудовищное действие. ... Даже приблизительно я не мог представить масштабы катастрофы века, так же, как все то, о чем я знал, было еще где-то далеко и будто бы не совсем реальным.

Из Чернобыля люди уезжают другими. Смотрят на мир другими глазами. И на себя. И на свои житейские проблемы. Все, что меня еще недавно волновало и мучило, отчего я по ночам не спал, мне казалось теперь таким незначительным, таким пустячным по сравнению с тем, что увидел и прочувствовал там, что мне даже стало как-то неловко самому перед собой: какие-то несоизмеримые вещи – Чернобыль и ты...

Каждый покидавший Чернобыль уезжал оттуда другим, с более высокими мыслями о своем житие-бытие. Человек много пересматривал и пересматривает в себе и в окружающем нас мире. Именно там, в Чернобыле, каждый по-настоящему ощутил, как прекрасна наша жизнь и как с бездумной легкостью мы разрушаем...

До 20-ї річниці аварії на ЧАЕС // Полюхович І. Три дороги : лірика / І.Полюхович. – Чугуїв, 2006. – С. 51.

Згадаю Чорнобиль, і серце ридає
 За долю усіх постраждалих людей,
 Бо атомне лихо живе, не вмирає,
 І більшає в світі від нього смертей.
 Його не забуде народ України.
 Полісся ж найбільша дісталась біда.
 Немає в країні такої родини,
 Щоб лихо АЕС не лишило б сліда.

Не можу не думати про долю народу,
 Бо ж атом не завжди приносить добро.
 Вже стронцій забруднив і землю, і воду.
 І Прип'ять ридає, і плаче Дніпро.
 Отож треба думати, як далі нам жити,
 Чи варто могильники в нас будувати,
 Щоб атомний попіл у них хоронити?
 Що ж будем нащадкам своїм залишати?

Поиск литературы о Чернобыльской катастрофе в справочно-библиографическом аппарате библиотеки

Для библиотечных работников памятная апрельская дата будет всегда актуальной. Тема Чернобыля во всем многообразии ее проблем должна находиться в поле внимания библиографов.

Заинтересованным данной темой читателям поможет консультация по использованию справочно-библиографического аппарата библиотеки.

В алфавитно-предметном указателе к систематическому каталогу Чернобыльская катастрофа представлена следующими рубриками:

- медицинские последствия – 51.26
- причины и масштабы – 31.47
- социальные последствия – 60.550.1
- экологические проблемы – 20.1 (4Укр)

роль органов государственной власти в период аварии и после – 63.3(2)64-53

В краеведческом каталоге Чернобыльская тема найдет отражение в следующих разделах:

- X 1.8 – знаменні дати краю, їх відзначення
- X 1.9 – пам'ятники і пам'ятні місця краю
- X 2.5.5 – край в 1959-1991 рр.
- X 3.4 – охорона природи краю. Екологія
- X 5.2 – організація охорони здоров'я в краї

X 7.9 – діяльність добровільних товариств та громадських організацій

X 8.1 – укази президента та Верховної Ради про відзначення працівників і колективів Харківщини нагородами України

X 12 – мистецтво. Область в творах мистецтва

X 13.8 – край в літературних творах

Библиографические указатели, издаваемые ведущими государственными библиотеками, существенно расширят поиск необходимой литературы. Для ретроспективного поиска в первую очередь, хочу обратить внимание на издания Одесской государственной научной библиотеки им. М.Горького – методические материалы «Екологія і моральність» (1994) и «Україна – зона екологічного лиха» рекомендательный библиографический указатель (1998), в которых в помощь библиотекарям предложены разработки массовых мероприятий и литература, освещающая чернобыльскую трагедию с различных точек зрения.

Необходимую информацию можно получить с помощью научно-вспомогательного указателя «Історія України», ежегодно с 1968 г. выпускаемого Национальной исторической библиотекой Украины, в котором с максимальной полнотой представлены официально-документальные источники, монографии, сборники научных трудов, тезисы докладов, научно-популярные, справочные, библиографические издания, авторефераты диссертаций, статьи из научных сборников, периодических материалов. Поиск интересующей нас темы следует осуществлять по разделу XV «Україна в 1985–1991 рр.» и географическому указателю.

Конечно же, значительно обогатит информацией автоматизированный поиск: поисковые системы Google, Meta и др., электронные версии популярных периодических изданий. Советую активно посещать сайты ведущих библиотек страны, которые оперативно предоставляют электронные версии своей библиографической продукции, электронные каталоги. К примеру, электронный каталог Харьковской государственной научной библиотеки им. Короленко при помощи ключевых слов *Чернобыль*,

Чорнобиль показал 394 источника. На сайте ХОУНБ можно отслеживать необходимую информацию по представленным библиографическим изданиям «Література про Харківщину за ... рік», «Красназавча книга Харківщини», тематико-библиографическим спискам сектора информации по вопросам культуры и искусства, методико-библиографическим материалам научно-методического отдела.

АВАРІЯ НА ЧОРНОБИЛЬСЬКІЙ АЕС

Для мільйонів жителів України, Росії і Білорусії ніч з 25 на 26 квітня 1986 року розділила час на «до» і «після». «Мирний» атом, що вийшов з-під контролю із-за людської самовпевненості і безпечності, показав свою страшну силу. Чорнобиль не тільки змінив Україну і мир, це не тільки символ ядерної стихії, що розбушувалася, – аварія на Чорнобильській атомній електростанції стала дуже жорсткою перевіркою для нової влади. Перевіркою, яку ця влада не витримала...

Будівництво ЧАЕС почалося в 1970 році. На станції передбачалося встановити уран-графітові реактори типу РВПК (реактор великої потужності каналний) тепловою потужністю 3200 МВт. Ще до початку будівництва деякі фахівці забили на сполох: реактори типу РВПК, на їх думку, були небезпечні, перш за все через те, що у разі непередбачених обставин безпека реактора залежала від дій оператора – автоматичної аварійної системи захисту не було передбачено. Але голоси ці залишилися не почутими. Проект станції був прийнятий Державною комісією і затверджений Міжнародним агентством по атомній енергії (МАГАТЕ). У 1977 році були побудовані 1-й і 2-й енергоблоки, а ще через шість років введені в експлуатацію 3-й і 4-й. І практично відразу ж після того, як ЧАЕС видала перші кіловати електроенергії, почалися неприємності: нештатні ситуації і локальні аварії відбувалися одна за одною. Наприклад, з 1983 по 1985 рік на ЧАЕС відбулося п'ять аварій і 63 відмови основного устаткування. Вже після аварії заговорили про те, що рано чи пізно щось подібне повинне було трапитися, якщо не на ЧАЕС, так на іншій електростанції. Але до квітня 1986 року всі боязкі спроби привернути увагу до проблеми безпеки на радянських АЕС натрапляли на непробивну стіну самовпевненості, мовляв, ядерна енергетика абсолютно надійна, дрібні аварії, звичайно, неминучі, але висококваліфікований персонал добре навчений і справиться з будь-якою нештатною ситуацією.

На кінець квітня 1986 року на 4-му блоці ЧАЕС був запланований так званий експеримент «по самозабезпеченню

реактора енергією». Реактор передбачалося заглушити, але перед цим необхідно було перевірити, чи вистачить його енергії для забезпечення роботи насосів системи охолодження. Цей експеримент вже проводився, проте достовірних і остаточних результатів отримано не було, і тест вирішено було повторити.

25 квітня о 23:10 дозвіл на зупинку 4-го енергоблока було отримано, і персонал станції почав планове зниження потужності реактора. До цього у восьмій годині вечора відбулися перезміна і загальностанційна селекторна нарада, на якій було повідомлено, що 4-й блок працює без достатньої

кількості стержнів-поглиначів, які у разі аварійної ситуації повинні були забезпечити надійне спрацювання системи захисту реактора. Але на це не звернули ніякої уваги...

Згідно розробленому регламенту експерименту, потужність реактора передбачалося понизити з 3000 МВт до 700–1000. Проте із-за помилки оператора потужність агрегата впала майже до нуля. Як повинні були поступити оператори, що проводили експеримент, в такій ситуації? Згідно правилам негайно заглушити реактор. Як же поступив персонал 4-го блока ЧАЕС? Порушуючи всі норми і вимоги було ухвалено рішення продовжити експеримент і підняти потужність реактора. Щоб зробити це, оператор зменшив кількість стержнів-поглиначів, яких уже і так було менше потрібного по правилах...

На першу годину ночі 26 квітня потужність реактора вдалося підняти до 200 МВт. У такому режимі із-за фізичних характеристик і особливостей конструкції реактор працював дуже нестійко. О 1 годині 22 хвилини в ядрі реактора почалося утворення пари. У 1:23:21 прилади зафіксували різке збільшення кількості пари і безконтрольне зростання потужності реактора. Через 20 секунд оператори спробували ввести в активну зону реактора всі регулюючі стержні і стержні аварійного захисту. Стержні пішли вниз, але через декілька секунд пролунав удар і стержні зупинилися, не дійшовши до кінця активної зони. У 1:23:44 потужність реактора перевищила номінальну в 100 разів. Паливні канали реактора почали руйнуватися, і о 1 годині 24 хвилини пролунали два глухі вибухи. У небо над 4-м блоком ЧАЕС зметнувся фіолетовий стовп

розжарених газів. Вибухи зрушили зі свого місця металоконструкції верхньої частини реактора і пробили дах машинного залу. Доступ повітря привів до виникнення пожежі...

Напевно, чимало людей, хто в перші години аварії брав участь у боротьбі з вогнем, розуміли, що означає малинове свічення над 4-м блоком. Але дійсних масштабів події ніхто не представляв, люди просто не знали, куди вони йшли і що допустима доза радіації в районі станції перевищена в 87 тисяч разів. До ранку 26 квітня у персоналу станції у розпорядженні були дозиметри, розраховані на вимірювання дози випромінювання 3,6 рентгена в годину, тоді як біля 4-го блока випромінювання досягало десятків тисяч рентген. Природно, що ці дозиметри вмиць зашкалювало. Тільки у начальника цивільної оборони ЧАЕС був у розпорядженні прилад, здатний вимірювати випромінювання 200 рентген в годину. На третю годину ночі 26 квітня начальник ГО зміряв радіаційне поле біля 4-го блока. Прилад, звісно, теж зашкалило, про що було повідомлено директорові ЧАЕС Брюханову, який прибув на об'єкт на 4 годину ранку. Але той сказав, що прилад несправний, і доповідну записку викинув у сміттєву корзину. Перше повідомлення до Києва пішло пів на четверту годину ранку: «Вибухнув бак аварійної системи охолодження, одна людина загинула, один важко поранений, вибухом пошкодило дах блока, реактор цілий, радіаційна обстановка в межах норми». А в цей час у медпункт один за іншим потрапляли ліквідатори з однаковими симптомами: «головний біль, подразнення в горлі, сухість, нудота, блювота, порушення психіки». А незабаром гострі ознаки променевої хвороби почали відчувати і жителі довколишніх населених пунктів...

Через роки аварію на ЧАЕС називали першим випробуванням політики «гласності», оголошеної Михайлом Горбачовим. З високих трибун вимовлялися гучні слова – суспільство повинне в повному об'ємі бути інформованим про те, що відбувається в країні, однак катастрофу на ЧАЕС приховували до останнього. Про аварію в Чорнобилі щосили сурмили західні «голоси», по Києву повзли чутки, одна страшніша за іншу, але тільки 27 квітня центральна преса повідомила про «нештатну ситуацію на Чорнобильській атомній станції». Через два дні в «Правді» з'явилася невелика замітка,

в якій повідомлялося про «двох загиблих і незначному викиді радіоактивних речовин». Одна за одною в Кремль з багатьох країн світу йшли телеграми з вимогою розкрити всю інформацію про ситуацію на 4-му блоці ЧАЕС. Але «з метою недопущення панічних настроїв і ради заспокоєння світової громадської думки» в газетах і на телебаченні до початку травня інформація видавалася по крупицях, а евакуація жителів з 30-кілометрової зони навколо ЧАЕС почалася тільки 2 травня.

Спочатку розповсюдження радіоактивного забруднення відбувалося в північно-західному напрямі (саме тому першими забили на сполох радіологічні станції стеження скандинавських країн), у подальші два-три дні – у північному, а з 29 квітня 1986 року радіоактивна хмара почала накривати Київ і довколишні райони. До цього моменту столицю України вже покинули іноземні фахівці і студенти, що навчалися в київських вузах. Повторимо ще раз – на засіданні урядової комісії розглядалася пропозиція про евакуацію жителів Києва. Але евакуацію вирішили не проводити, більш того, не стали і відмінити намічену на 1 травня святкову демонстрацію. По вулиці йшли піонери в сорочках з коротким рукавом, кружлялися в танці пари в національних костюмах, а в цей час радіаційний фон на Хрещатику перевищував природний рівень у 80 разів...

Після свят у Києві почалася паніка, зупинити яку вже було неможливо. За різними даними, місто покинули від 500 тисяч до мільйона жителів. Очевидці тих подій згадували, що до Києва приходили порожні поїзди, на 20 вагонів іноді не набиралося і десятка пасажирів. У зворотному напрямі ситуація була абсолютно протилежною. Керівництво залізниці розпорядилося виділити додаткові 30 поїздів, але місць катастрофічно не вистачало.

Які ж наслідки найстрашнішої в історії людства техногенної катастрофи? Значному радіоактивному зараженню піддалися Гомельська і Могильовська області Білорусії, райони Київської і Житомирської областей УРСР, Брянська область РРФСР. Всього ж у тому або іншому ступені 11 областей СРСР, територією більше 160 тисяч кілометрів і населенням 17 мільйонів чоловік, потрапили під дію радіоактивної хмари. Згідно опублікованому в 1995 році

спеціальному звіту ООН, кількість безпосередньо і побічно постраждалих від вибуху реактора на ЧАЕС складає 9 мільйонів людей, з них близько 3 мільйонів – діти у віці до 14 років. Від наслідків променевої хвороби дотеперішнього часу померло більше 300 тисяч чоловік.

ЗІРКА "ПОЛИН" НАД УКРАЇНОЮ

20 років із дня аварії на Чорнобильській АЕС

Наслідки Чорнобиля – найбільшої в історії людства техногенної катастрофи – ще довго відчуватимуть і сучасники, і прийдешні покоління. Викиди в атмосферу значної кількості радіоактивності, забруднення повітря, ґрунтів, вод, загроза здоров'ю десятків і сотень тисяч людей – такі результати аварії на Чорнобильській АЕС 26 квітня 1986 року. Її уроки ще повністю не осмислені, хоча вже два десятиліття живемо в реальності, яка настала після того трагічного квітневого дня. Справджене похмуре біблійне пророцтво про зірку «Полин» і води, які стануть гіркими, – страшний урок всьому людству – змушує замислитися над мірою відповідальності влади перед народом за рішення, які вона приймає.

Жахлива аварія супроводжувалась не менш жахливою брехнею. Перше повідомлення про те, що «радіаційна обстановка на станції стабілізована» з'явилося лише 30 квітня. 1 травня, немовби нічого не трапилось, відбулася багатолюдна демонстрація у Києві. 3 травня радянські ЗМІ інформували: «ЦРУ США ... є головним джерелом дезінформації стосовно аварії на АЕС. Роздмухують антирадянську істерію...». Україна задихалась від чуток, голосно вимагала пояснень міжнародна спільнота, а в матеріалах МАГАТЕ повідомлялося, що дозиметри 2 травня реєстрували: на території ЧАЕС – близько 5 тис. мікрорентген, у Києві – 220, у Москві – 11, у Лондоні – 6...

Різноманітних пояснень причин чорнобильської аварії набралось понад сотню. А науково обґрунтованих – лише два. Перше з них з'явилося в серпні 1986 року. Суть його зводиться до того, що в ніч на 26 квітня персонал 4-го блоку ЧАЕС у процесі підготовки та проведення суто електротехнічних випробувань шість (!) разів грубо порушив регламент, тобто правила безпечної експлуатації реактора. Причому в шостий раз вивів із його активної зони не менше 204 керуючих стрижнів із 211 штатних, тобто понад

96%, а до того були свідомо відключені майже всі засоби аварійного захисту. Внаслідок цих дій реактор увійшов у некерований стан і в певний момент у ньому почалася ланцюгова реакція, що завершилася типовим вибухом. Тож, основна причина – «людський фактор». Крім цього, було вказано на деякі особливості конструкції реактора, що «допомогли» персоналу довести велику аварію до масштабів катастрофи. У висновку зазначалося, що першопричиною аварії стало вкрай малоймовірне поєднання порушень порядку й режиму експлуатації, допущених персоналом енергоблоку.

1991 р. друга офіційна державна комісія, створена Держатомнаглядом переважно з експлуатаційників, дала інше пояснення причин Чорнобильської аварії: зокрема, що мав реактор 4-го блока певні «конструктивні недоліки», які «дозволили» черговій зміні довести його до вибуху. При цьому вихідною подією аварії вважається натискання кнопки А, що викликало рух стрижнів униз. Локальні теплові навантаження на тепловідільні елементи досягли величин, що перевищили межі їхньої механічної міцності. Розрив кількох цирконієвих оболонок тепловідільних елементів спричинив частковий відрив верхньої захисної плити реактора від кожуха. Це призвело до масового розриву технологічних каналів і заклинювання стрижнів. За цією версією в аварії винні вчені й проектувальники, які спроектували та створили такий реактор, а черговий персонал тут ні до чого. 1996 р. третя офіційна урядова комісія, в якій тон також задавали експлуатаційники, проаналізувавши нагромаджені матеріали, підтвердила висновки другої комісії.

Минають роки, обидві сторони залишаються при своїй думці, дійшовши діаметрально протилежних висновків. І вже 2002 р. фахівці говорять про те, що офіційна хронологія чорнобильської аварії неадекватно відбиває катастрофічні події на 4-му енергоблоці. І знову виникає необхідність її офіційного перегляду з урахуванням нових обставин.

З перших кроків на шляху вирішення складних проблем, породжених аварією, до ліквідації її наслідків були залучені науковці багатьох галузей знання. Поряд з дезактивацією те-

риторій

і будівель на станції та довкола неї, будівництвом ізолюючої стіни в ґрунті й охолоджуючої підреакторної плити, захороненням «рудого лісу» та виконанням значних гідрозахисних заходів постало будівництво укриття над зруйнованим 4-м енергоблоком. Фахівці розуміли, що всі ті високорадіоактивні «завали» та «розвали», виявлені при обстеженні руїни, повинні бути ізольовані від навколишнього середовища. Хоча і з деяким порушенням запланованих термінів, лише в кінці листопада 1986 року будівництво "Укриття" було завершено. На самій станції його прийняття на технічне обслуговування почалося 1 грудня 1986 року.

Усередині саркофага – тисячі приміщень, частина з яких збереглася. Є зал, звідки ведеться дозиметричний і телевізійний контроль над усіма майданчиками навколо "Укриття". Вахтовики чергують за скороченим режимом. У Чорнобилі працюють будівельники, медики, лісничі, пожежники, міліціонери. Навколо станції – зона відчуження: 2600 кв. км, 90 населених пунктів, із яких виселено понад 100 тис. осіб. Є тут самосели – люди, які не змогли прижитись на новому місці, ті, кому надане житло виявилось неякісним, і, звісно, ті, кого привела сюда ностальгія за рідною оселею. Вони повернулись не доживати, а жити: копають городи, тримають худобу й домашню птицю. Проте ніхто не скаже, що акліматизувався в цій екстремальній ситуації. За нинішніх матеріальних труднощів саме тут є гарантоване робоче місце й зарплата. От і нехтують люди ризиком втратити здоров'я, виправдовуючи себе тим, що радіації вистачає не лише в зоні, а й скрізь в Україні. Працівники об'єкта «Укриття», хоч як не гірко це звучить, — унікальний експериментальний матеріал для дослідження впливів різних рівнів іонізуючого випромінювання на людський організм. Оскільки через необхідність виконання багатьох специфічних операцій, що не піддаються автоматизації, та відсутність достатньої кількості так званих безлюдних технологій важливого значення набуває фізичний стан працівників. Здоров'я та працездатність людей з числа персоналу ЧАЕС та зони відчуження є предметом наукових досліджень кількох наукових та лікувальних установ.

15 грудня 2000 року на вимогу передусім міжнародної спільноти станцію було закрито. Усе робилося поквапно, зупинення не було підготовлено як у технічному плані, так і в соціальному. Не було вироблено концепції зняття з експлуатації Чорнобильської АЕС, не вирішено безліч важливих питань: куди вивантажувати ядерне паливо, адже нове сховище тільки будується, а старе заповнене вщерть. З утилізацією – теж проблема, бо завод із переробки рідких відходів будується, а комплекс із переробки твердих тільки-но проектується. На всі ці заходи не вистачає фінансування. У бюджеті немає коштів, а Захід, незважаючи на попередні домовленості, допомагати не поспішає.

Вітчизняні вчені вважають, що для вирішення проблем Чорнобильської АЕС практично не використовується український науково-технічний потенціал. Лідерами тут виступають західні фірми, а українські фахівці для них – лише постачальники унікальної інформації, яку потім останні одержують назад, але відредаговану і з вражаючим дизайном. Українська сторона отримує деяке устаткування, до того ж, не найсучасніше. На думку багатьох фахівців, західні фірми просто прагнуть збути свою застарілу продукцію, а їх діяльність у зоні відчуження перетворилась на успішний бізнес. Тому давно час втрутитись у процес бездумного витрачання грошей і спрямувати ті невеликі кошти, які є в розпорядженні держави, на розв'язання пекучих науково-технічних проблем. Крім того, залучення українських фахівців до проведення робіт на Чорнобильській АЕС має відбуватись на однакових умовах, таких, як і для західних учасників.

Чорнобильська АЕС усе ще становить велику небезпеку для навколишнього середовища. Діючий саркофаг споруджувався в умовах високого рівня радіоактивності методом дистанційного монтажу. Основним завданням захисної споруди, термін гарантованої експлуатації якої завершується у 2006 р., є недопущення поширення радіоактивного пилу за межі реактора. На даний момент українським ученим нічого не відомо щодо процесів, що відбуваються всередині реактора, а також про стан близько 200 т ядерного палива. Крім того, у стінах саркофага з'явилися тріщини й трохи просіла стеля. Експерти попереджають, що обвалення

захисної споруди може призвести до більш важких екологічних наслідків, ніж аварія 1986 р.

Для переведення «Укриття» в екологічно безпечний об'єкт був спроектований у формі арки новий саркофаг – «Укриття-2». Його буде зведено поблизу четвертого енергоблоку, а потім насунуто на останній. Термін експлуатації нового саркофага складатиме 100 років. Вартість переведення енергоблоку в безпечну систему, у тому числі спорудження арки, складає 758 млн доларів. Фінансування робіт здійснюється за рахунок Міжнародного Чорнобильського фонду «Укриття» (708 млн доларів) й уряду України (50 млн доларів). Очікується, що закладання фундаменту нового саркофага розпочнеться у квітні 2006 року, відразу після закінчення робіт зі стабілізації будівельних конструкцій існуючого об'єкта «Укриття». До монтажу нового саркофага планують приступити у лютому 2008 року.

Період напіврозпаду радіоактивного елемента плутонію становить 24000 років. Отже, аби ґрунт, забруднений радіацією, повернувся до нормального стану, потрібен саме такий строк. А це означає, що пророцтво про зірку «Полин», що зійшла над Україною 26 квітня 1986 року на Чорнобильській АЕС, залишиться з нами назавжди.

Предисловие	3
День Чернобыльской трагедии	4
Библиографический список литературы:	5
Чернобыль: как это было.	5
Последствия и уроки Чернобыля: радиация, жизнь, здоровье . .	7
Зона отчуждения.	10
Чернобыль в лицах.	11
Увековеченная пам'ять.	12
Общественное движение чернобыльцев	13
Тема Чернобыля в литературе и искусстве.	14
Поиск литературы о Чернобыльской катастрофе в справочно- библиографическом аппарате библиотеки: консультация.	21
Приложение 1. Аварія на Чорнобильській АЕС.	24
Приложение 2. Лой М. Зірка «полин» над Україною.	29

Производственно-практическое издание

**Чернобыль:
трагедия, подвиг, память**

(материалы ко Дню библиографии)

**Составитель Сашкова Лариса Александровна
Компьютерный набор и верстка Конопля Лариса Николаевна**